

Voor een gesproken
citaat uit dit
interview.

'Mensen denken dikwijls dat activeren een
besparend effect heeft. De waarheid is
dat activeren duurder is dan mensen laten
verkommeren met een lage uitkering.'

Wie heeft ooit beweerd dat activerend sociaal beleid goedkoop is?

Kinderarmoede bestrijden en ervoor zorgen dat er minder mensen door de mazen van het sociale net vallen, dat kan volgens professor Frank Vandenbroucke alleen maar door mensen te emanciperen, door hen te laten participeren aan de samenleving, en dat doe je, in de mate van het mogelijke, het best op de arbeidsmarkt. We hebben het dus over activeren. Goedkoop is dat niet.

TEKST NATHALIE DEBAST EN MARLIES VAN BOUWEL BEELD STEFAN DEWICKERE

Op de Trefdag van 12 oktober zal professor Frank Vandenbroucke uiteenzetten hoe het sociale beleid van een lokaal bestuur alleen maar kan werken als er trek is in de schouw, en daarvoor is een arbeidsmarktbeleid nodig. Maar eerst komt een interessant voorbeeld aan bod: Kortrijk, waar vijf casemanagers in de loop van de komende drie jaar met Europese medefinanciering intens met gezinnen zullen werken, outreachend en aanklampend. We zijn op de Antwerpse campus van sociale wetenschappen en hij roept er even zijn collega Wim Van Lancker bij die in Kortrijk de nieuwe manier van werken wetenschappelijk zal begeleiden, samen met de Kortrijkse hogescholen Howest en Vives: 'Een van de grote problemen van OCMW's is dat ze vaak geen idee hebben hoeveel mensen ze niet bereiken, hoeveel er door de mazen van het net glijpen. Het unieke aan dit project is dat we in nauwe samenwerking met de regioverpleegkundigen van Kind en Gezin, die ook bij kwetsbare gezinnen met een pasgeboren kindje die geen contact hebben met het OCMW aan huis komen, het gebruik van de sociale dienstverlening zullen proberen te verhogen. En met de inbreng van de dienstverlenende organisaties in de lokale stuurgroep kan er *en cours de route* bijsturing en verbetering komen.'

Waarom is dit project in Kortrijk zo belangrijk?

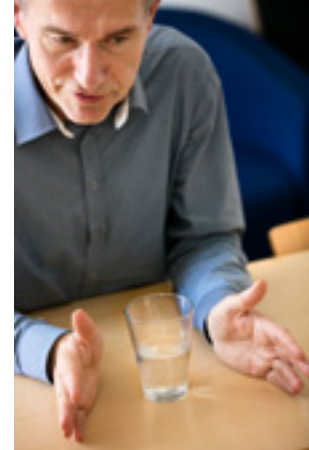
'Het is een opmerkelijke aanpak van het lokale beleid, maar dit opvolgen is ook wetenschappelijk zeer nuttig. Was het aantal mensen met een leefloon in België twintig jaar geleden nog een marginaal gegeven, nu stellen we een grote toename vast. Wetenschappelijk onderzoek doet ons veronderstellen dat vrij veel mensen hun rechten in de bijstand niet opnemen. Alhoewel we niet weten hoe groot die groep precies is, mogen we

veronderstellen dat het aantal mensen dat recht heeft op een leefloon maar het niet opneemt, ook is toegenomen. Dikwijls hebben deze mensen verschillende problemen, naast werkloosheid en slechte huisvesting bijvoorbeeld ook een verslaving of een medische verwikkeling. Het antwoord op hun problemen vinden ze niet op één plaats, er is geen *one-stop-shop*, integendeel, ze staan voor een panoplie van dienstverleners. In dit project van Kortrijk is er wel een *one-stop-shop on the doorstep*, een casemanager die ter plaatse komt en alle dienstverlening meebrengt. Wetenschappelijk zullen we ondertussen onderzoeken of dit effect heeft. Dat kunnen we doen, omdat dit project geselecteerd is als Europees relevant innovatief sociaal beleid. Niet alleen wetenschappelijke rapporten, maar ook het officiële Europese discours legt een sterke klemtoon op 'one-stop-shops' als je mensen wil helpen met uitkeringen en activeren. Vanuit Europees helikopterperspectief lijkt dit alles erg vanzelfsprekend, maar op het terrein zitten mensen met de handen in het haar, hoe bereik je eigenlijk al die mensen die door de mazen vallen? Dit project doe je enkel met de politieke overtuiging dat investeren in vernieuwde projecten nodig is. En dan moet je er nog de schaal voor hebben en de tijd voor krijgen. Daarnaast zullen die casemanagers ook de huidige digitale technologie gebruiken, via hun smartphone zullen andere dienstverleners zo weten wat er aan dienstverlening gebeurt voor een specifiek gezin. We moeten efficiënter werken omwille van die massificatie in de bijstand, er bestaan instrumenten om het met dezelfde menskracht efficiënter te doen.'

En toch maatwerk te creëren?

'Ja. Als je one-stop-shops wilt creëren, heb je dit soort initiatieven nodig. Mijn ervaring in het onderwijsbeleid leert me dat initiatieven met brugfiguren renderen, maar dat dit niet goedkoop is. Maar wie heeft ooit

Een van de argumenten pro het samengaan van gemeente en OCMW is dat er maar één ingang deur zou zijn. Helaas is dat niet relevant, want de arme burger heeft geen ingang.

beweerd dat activerend sociaal beleid goedkoop is? Mensen denken dikwijls dat activeren een besparend effect heeft. De waarheid is dat activeren duurder is dan mensen laten verkommeren met een lage uitkering. De vraag is: waar zet je je geld op in? Met goed sociaal beleid zit je niet in het goedkope rek van de beleidsopties. Want ten gronde willen het OCMW en het lokale sociaal beleid mensen emanciperen. Je emancipeert mensen door hen aan de samenleving te laten participeren. Dat is de grondslag van de wet op de maatschappelijke re-integratie, en dat kun je niet goedkoop doen.'

Is de leefloonwet mislukt?

'We kunnen niet zeggen dat de leefloonwet mislukt is, wel dat we achter de problemen in de samenleving aan lopen. We roeien met sociaal beleid op tegen trends zoals de individualisering en het uit elkaar vallen van stabiele gezinsverbanden, niet-geslaagde migratie... Nog anders gezegd: het ruwe materiaal van de samenleving waar het beleid op ingrijpt, is ruwer geworden. In het boek *40 jaar OCMW en Bijstand* vergelijken we het met de traditionele kanaries die problemen moesten signaleren in de mijnen. In het ingewikkelde gangenstelsel van het sociale beleid, is het toenemende beroep op de bijstand de kanarie.'

Zal het samengaan van gemeente en OCMW daar iets aan veranderen?

'De zesde staatshervorming in Vlaanderen zou aanleiding moeten geven tot een grondig debat. En die inkanteling? Daar word ik niet koud of warm van, dat is louter een institutioneel debat, het zal de reactie op de maatschappelijke trends niet doorslaggevend verbeteren. Een van de argumenten pro is dat het eenvoudiger zou worden voor de burger, omdat er maar één ingang deur zou zijn. Helaas is dat niet relevant, want de arme burger heeft geen ingang. Daarvoor moet je outreachend werken. Inkantelen heeft daarop geen effect, je moet nieuwe methodieken ontwikkelen, je moet meer samenwerken met de VDAB, met Kind en Gezin, met andere organisaties. Dat laatste is een moeilijke kwestie, want die organisaties en agentschappen hebben elk hun eigen prioriteiten en cultuur.'

Daarnaast krijgen lokale besturen soms het verwijt dat armen niet overal op dezelfde manier worden behandeld.

'Dat is een debat dat vooralsnog weinig aan de oppervlakte komt, maar toch belangrijk is. Als een grote groep mensen een leefloon trekt, behandelen we die mensen dan overal voldoende gelijk? Hoe zwaar je tilt aan verschillen, hangt af van het belang dat je hecht aan de lokale autonomie. Autonomie is belangrijk, maar op verschillen in behandeling zit natuurlijk

ook een limiet. Persoonlijk vind ik dat het Vlaamse Parlement daaraan een debat zou moeten wijden.'

OCMW's betalen aanvullende steun omdat het nodig is, maar soms is het gevolg pervers: hoe meer armen in je gemeente, hoe minder inkomsten je hebt, maar hoe meer steun je aanvullend moet geven. Zouden we mensen die moeilijk te activeren zijn, eventueel in een apart stelsel moeten onderbrengen?

'Dat er voor een gemeentebestuur een beetje een vicieuze cirkel kan ontstaan, zoals je aangeeft, is juist. We kunnen bovendien niet alle mensen emanciperen of activeren. Mensen kunnen ook falen: soms heb je op de eerste plaats mededogen nodig. In elk geval moeten de uitkeringen hoog genoeg zijn. In het verleden is soms gepleit voor een 'zesde tak' in de sociale zekerheid, voor mensen die 'functioneel arbeidsongeschikt' zijn; ik ben daar geen voorstander van. Of je al dan niet nog kansen hebt op de arbeidsmarkt, is een gradueel gegeven, deze mensen kun je niet zomaar in één hokje onderbrengen. We moeten het ingewikkelde stelsel van uitkeringen zo overzichtelijk mogelijk maken en niet nog ingewikkelder. Ik heb liever niet meer dan drie stelsels voor mensen op arbeidsleeftijd die niet werken, maar met binnen elk stelsel ruimte voor professioneel maatwerk. Daarom moet de maatschappelijk assistent of de VDAB-consulent ruimte krijgen voor maatwerk, en daarin moet hun professionaliteit ten volle kunnen spelen. Maar de doelgroep is zo groot dat de processen efficiënter moeten worden: dat kan een zekere stroomlijning vergen.'

Wat denkt u van het basisinkomen voor iedereen? Kan dat geen oplossing bieden?

'Ik ben er geen voorstander van. Philippe Van Parijs pleit er al meer dan dertig jaar voor; de filosofische grondslag is de moeite om over na te denken, maar uiteindelijk overtuigt het voorstel me niet. Zijn uitgangspunt, dat juist is, is dat wij onze rijkdom te danken hebben aan de vorige generaties, aan een vooruitgang van vele honderden jaren. Reeds voor de Tweede Wereldoorlog waren er mensen die op die basis zegden: verdeel de welvaart die verkregen is door een accumulatie van kennis en kapitaal over iedereen, als een dividend van het verleden, zonder voorwaarde, zonder wederkerigheid. Filosofisch is dit een sterke gedachte. Maar dan vraag ik me af of we dat dividend best in cash geld verdelen of in de vorm van goedkope gezondheidszorg, goed onderwijs en degelijke kinderopvang? Voor een stuk voorzien we al in deze basisdienstverlening, en deze verder uitbouwen geniet veel meer mijn voorkeur: ik ben dus voor een basisinkomen 'in natura.'

De rest van de wereld heeft onze OCMW-raad altijd een curiosum gevonden, maar in veel OCMW-raden gebeurt er wel iets heel waardevols, daar valt de kloof tussen minderheid en meerderheid weg.

Gent 12 oktober

Trefdag

Frank Vandenbroucke en het Kortrijkse project komen op 12 oktober trefzeker de toekomst maken op de VVSG-Trefdag in Gent.

‘Stel dat we toch voor ‘cash’ gaan; in tegenstelling tot wat vaak gezegd wordt, leidt dat niet noodzakelijk tot een drastische vereenvoudiging van het sociale systeem. Je zal nog altijd moeten bijpassen voor mensen die getroffen zijn door werkloosheid, invaliditeit, of in armoede leven, en dus blijft sociaal beleid nog steeds ‘ingewikkeld’.

‘Vanzelfsprekend is er naast het filosofische debat nog een andere vraag: ons sociaal systeem is nu sterk gebaseerd op arbeidsprestaties, die gemeten worden in ‘werkuren’. Nieuwe vormen van werk dwingen ons om daarover na te denken. Maar nieuwe vormen van werk sluiten niet uit dat je over sociaal beleid denkt in termen van ‘wederkerigheid’: tegenover cash uitkeringen staat ook een bijdrageprincipe, wie kan bijdragen aan de samenleving, wordt gevraagd om dat te doen.’

‘Natuurlijk slaagt niet iedereen daar in, en dus is mededogen nodig. Daarbij moeten we ruimte creëren voor een beoordeling, door maatschappelijk werkers die met beide voeten in de realiteit staat. En soms zal het oordeel te streng, soms te genereus zijn. Het is een illusie dat je die spanning kunt wegwerken door gewoon iedereen een zelfde som geld te geven.’

Of als middel in de strijd tegen de kinderarmoede?

‘Cruciaal in de strijd tegen kinderarmoede is opnieuw de werkgelegenheid. Het project in Kortrijk knoopt daar bij aan. Hier speelt een bredere uitdaging: onze arbeidsmarkt is zeer onvriendelijk voor laaggeschoolden. Dit stelt Vlaanderen voor een cruciale beleidsvraag: wat doe je met mensen die door de huidige arbeidsmarkt gemarginaliseerd worden? Ik was teleurgesteld door wat de Vlaamse regering op tafel legde nadat ze de bevoegdheid kreeg om een eigen doelgroepenbeleid te ontwerpen. Aanvankelijk vielen mensen met een zwakke arbeidsmarktpositie in de leeftijd tussen 25 en 55 jaar uit de boot, met uitzondering van mensen met een erkende handicap. Denken dat je in deze leeftijdsgroep geen ondersteuningsbeleid moet ontwikkelen, is naïef; intussen is daar wel een zekere bijsturing gekomen, en ook de federale taxshift is bijgestuurd met het oog op de positie van laaggeschoolden. Maar dit beleid zou nog sterker mogen.’

Bij de volgende gemeentelijke bestuursperiode valt een aparte OCMW-raad weg. Wat denkt u daarvan?

‘De rest van de wereld heeft onze OCMW-raad altijd een curiosum gevonden, maar in veel OCMW-raden gebeurt er wel iets heel waardevols, daar valt de kloof tussen minderheid en meerderheid weg. Samen bouwen politici in consensus aan beleid. Als beleid decentraal is en lokale autonomie belangrijk, dan is het belangrijk om over de partijgrenzen heen te denken.’

U hebt het ook al over schaal gehad. Wat is een goede schaal?

‘De schaal is een punt van aandacht. Ik wil niet hautain klinken tegenover kleine gemeenten, er zijn beslist hele mooie initiatieven mogelijk in kleine gemeenten, maar soms heb je voor de logistiek van het beleid een behoorlijke schaal nodig, om mensen te activeren of voor ouderenzorg. Ik hou daarom een pleidooi voor samenwerking tussen de OCMW’s maar ook voor netwerken met de VDAB en Kind en Gezin, de non-profitsector en het hele middenveld. Zelfs na de regionaliseringsgolven denken we nog altijd heel centralistisch, vanuit de Vlaamse cockpit, terwijl het plaatselijk moet gebeuren. Daarvoor moet Vlaanderen de ruimte creëren in de agentschappen en voor het middenveld.’

Op 8 juni is er een federale ministerraad sociaal beleid en armoede. Wat zou u de ministers aanbevelen?

‘De federale overheid moet hand in hand met de gewestelijke en de lokale overheden werken. Armoedebelief heeft een batterij aan maatregelen nodig, in de kinderopvang, in de gezinsondersteuning, in huisvesting, budgetbegeleiding, uitkeringen, werkgelegenheid, onderwijs...’

‘De federale overheid moet ernstig bekijken of de basisuitkeringen hoog genoeg zijn. Het beleid moet er van uit gaan dat een aantal uitkeringen stelselmatig verhoogd moeten worden. Daarnaast blijft de arbeidsmarkt onvriendelijk voor laaggeschoolden, ondanks de taxshift. In het begin van de jaren 2000 zijn er impulsen gegeven aan de werkgelegenheid voor laaggeschoolden, maar die impulsen zijn voor een stuk uitgewerkt. Dit is een bekende paradox: zonder nieuwe impulsen, is ‘constant beleid’ helemaal niet ‘constant’, maar wordt het steeds zwakker. Zo zijn de bijdrageverminderingen gericht op werk voor mensen met lage lonen afgekald: steeds minder mensen vallen nog onder de zogenaamde lage-loongrens. Daarnaast is het systeem van de dienstencheques aan zijn plafond gekomen, nu stromen daar ook nogal wat middelgeschoolde mensen in. Doordat de taxshift op het laatste moment versterkt is ten voordele van het lageloonsegment, staan we in zekere zin weer op het punt waar we waren. Maar de federale overheid moet méér doen, zowel voor werkgevers die mensen met lage scholing tewerk stellen als voor de netto inkomens van deze mensen zelf. Een krachtig algemeen arbeidsmarktbeleid is een basisvoorwaarde: het sociale beleid van een lokaal bestuur werkt alleen maar als er trek is in de schouw.’ ■

Nathalie Debast is VVSG-stafmedewerker armoede, energie en wonen en Marlies van Bouwel is hoofdredacteur van Lokaal